

KIS-774 – Et. (-)phil(-)

(YAGU da Preder – 10 09 02)

Penaos treiñ Gl. *chéloniophiles* (ar re a blij ar baoted dezhe) e brezhoneg ? Soñjet em boa implijet Br. *baotkarour* pe *baotedkarour*, mes kavet em eus Br. *dubeer* evit Gl. *colombophile* ha Br. *timbrour* evit Gl. *philatéliste*... Neuze Br. *baotkarour* pe *baotedkarour* pe *baoter* / *baotour* ? Hag el liester : *baotedkareion* pe *baotourion*, pe... ?

Hevelep goulenñ evit treiñ Gl. *terrariophiles* : ar re a blij dezhe desevel loened “digustum” (naeron, glazarded, amprevaned...) en un terrariom (evel en un “akwariom” met get douar e-lec'h dour) ?

(GE da YAGU – 14 09 02)

Emaomp aze dirak ar gedrann Et. (-)phil(-), strujus er yezhoù kempred, e galleg pergen. Arveret e vez evel rakrann (sk. *philanthrope*) koulz hag evel lostrann (sk. : *cinéphile*). Dezhi lies durc'hadur ster a c'haller o bodañ dindan an despizadur : "a vez dedennet gant", pezh a zedenn o vezañ merket gant ar gedrann all (sk. : *-anthrop-* "mab den", *ciné-* "ar filmoù"). Hervez an divoud dedennet, an divoud dedenner ha natur an dedennañ ez ezreveller degouezhioù niverus.

I — DOMANI AR VUHEZ

I 1 — KELC'H AN EMZALC'HIOU

Un den en deus karantez ouzh an dud all, a zo douget d'an ober evit mad e gemprediz a reer ur Gl. *philanthrope* anezhañ.

Un den a zo hoalet gant ur rumm tud, ur genel pe ur vroad, douget d'o sevenadur, d'o speredegzh, d'o doare bevañ, pe a sav a-du ganto en o stourmoù, h.a. a lavarer zo Gl. *Xphile* pe *philX* sk. : *francophile*, *philhellène*.

Studiet eo bet an degouezhioù-se gant VALLEE ha moarvat n'eus abeg ebet da zilezel an termenoù en deus kinniget : Br. *dengar* aa. (ha deveradoù : *dengarour* g., *dengarouriezh* b.), *gallgar* aa., *hellengar*, h.a.

I 2 — KELC'H AR REVELEZH

Un den a zo gant un doug revel troziat (hervez ster Freud¹), a reer anezhañ un *Xphile*, sk. : *gérontophile*, *homophile* (damheñvelster : *homosexuel*), *nécrophile*, *pédophile*, (a-getep : doug revel d'ar gozhiaded, d'an dud a 'n un rev, d'ar c'helanoù, d'ar vugale).

Studiet eo bet an termenù-mañ, ken e *Geriadur ar Bredelfennerezh*, ken e LAVAR² ha roet dezho ar c'hevatalioù Br. *henadoriad*, *unrevoriad* (damheñvelster : *heñvelreviad*), *kelanoriad*, *maboriad* (an adanvioù o vezañ dre *-iat*, *-iadel*, *-iadek* hervez ar ster, ar pennanv goubarel dre *-iadezh*, sk. : Br. *maboriadezh*, Gl. *pédophilie*).

Ar vredkleñvedourion a renk er rumm-mañ un droziadezh revel all graet anezhi gwechall Gl. *zoophilie* ha bremañ Gl. *bestialité* (anvet hiziv c'hoazh : Sz. *bestiality*, *zoophilia*, Al. *Bestialität*, *Zoophilie*) a zo an doug da gediañ gant loened : Br. *miloriadezh* (pelloc'h e welimp an daou ster all a zo hiziv gant Gl. *zoophilie*).

I 3 — KELC'H AN DEURIOU

Al lostrann *-phile* a dalvez e galleg da envel pe da adanviñ un den en deus deuz ouzh an dra-mañ tra, ha pa ve an deuz dec'hanet gant hoal ar gened (sk. *bibliophile*), gant bliz pe stultenn an dastum (sk. *philatéliste*), gant an doug d'ar plant pe d'al loened — ha da heul d'ar gounezadur pe ar magerezh ha d'ar c'henwerzh anezho — (sk. *colombophile*).

Derezioù zo etre an deurioù.

I 3a — Sellomp da gentañ an deuz er c'hemeradur hollek, ivez an hini a lavar in ordinal, deuz an den a lavar : “Du-mañ hor bez bepred karet ar chas” pe : “Va hobi eo aozañ lunelloù.” Evit deouezañ ar ster-se e kredin kinnig ul lostrann nevez : *-ogi* b. (da verkañ an doug), ha deverañ diouti : *-oger* aa. & g. ([an hini] a zo gantañ an doug), *-ogerezh* g. (an obererezh renet dre lusk an doug).

¹ Sl. GBLF. [1983] ¶ 903 : Al. **Perversion**, Br. **troziadezh**.

² Sl. KIS-503 – Gl. **pédophilie** [02 09 96], La-10, pp. 420-421.

“[hBr.] (oc) radical venant de *a#c et de *o(c qui apparaît dans [hBr.] *ocroos*, *ocrou*, [hKb.] *ocoluin*, [hBr.] *diochi* ; le sens ancien était « pointe, objet pointu, vif » (DGVB 273). Kb. *awch* "edge, point ; acuteness ; vitality, mettle ; ardour ; desire, appetite" (hervez GPC 237). hBr. *diochi*, Kb. *diogi*, Br. *diegi* "vient de *d"#-a#co-, avec un radical *a#co apparenté au latin *o#cior*, au grec *wjkuv*" « rapide »" (DGVB 143). War an hevelep "skin bed" emañ enta lemmded al lavn hag ar c'hentroù, bividigezh ar vevion, flemm ar c'hoant, broud an angerzh hag... entan an hini a zo gwrac'h gant an timbroù, douget d'ar chas, sot pitilh gant ar baoted.

Hervez va c'hinnig e tegouezhfemp enta gant Br. *timbroger* g.-ion "philatéliste", *timbroger* g. "philatélie (anaoudegezh ha dastumerezh an timbroù)", *timbrogi* b. "philatélie (angerzh evit an timbroù)"; Br. *levroger* "bibliophile", *levroger* g. "bibliophilie"; Br. *dubeoger* "colombophile"¹, *dubeoger* g. "colombophilie"; *baotoger* "chélioniophile", *baotoger* g. "chélioniophilie" ; h.a.

A-dal d'an termenou-se, e kaver a-getep :

Sz. *philatelist* & *stamp-collector*, *philately* & *stamp-collecting* ; *bibliophile* & *book-lover*, *love of books* ; *pigeon-fancier* & *pigeon-breeder*, *pigeon-breeding* ; a-zivout ar baoted, ne gavan reveziadenn ebet eus ar c'hevatal saoznek, nemet e c'houlakaan : *tortoise-fancier* & *tortoise-breeder*, *tortoise-breeding*.

Al. *Briefmarkensammler* & *Philatelist*, *Briefmarkenkunde* & *Philatelie* ; *Bücherliebhaber*, *Bücherliebhaberei* ; *Taubenzüchter* & *Brieftaubenzüchter* (*Brieftaube* "dube pellnijer") ; a-z. ar baoted, revez. dianav din.

Kb. *casglwr stampau post*, *casglu stampau post* ; *ffansiwr* & *bridiwr a gwerthwr colomennod*, revez. dianav din ; a-z. ar baoted, revez. dianav din, nemet e c'houlakaan : *fansiwr* & *bridiwr a gwerthwr crubanod*.

Br.VALL. *timchaouer* & *timchawour* & *briz-t.*, *timchaouerez* & *timchawouriez* ; *dubeour*, *dubeouriez* ; (a-z. ar baoted, revez. ebet).

Evit a sell envel an ober war dro loened ha plant e stadomp ur skalfad hentoù hervez ar yezhoù — da skouer, Sz. *pigeon-fancier* "an hini en deus albac'henn an dubeed", Sz. *pigeon-breeder*, Al. *Taubenzüchter* "mager dubeed". Keñveriomp ar c'healioù entalet gant an termenou disoc'h hag ar c'healioù dec'heriet gant ar c'hedrannoù anezho.

¹ E-maez Gl. *amateur d'oiseaux*, *connaisseur en oiseaux* (Sz. *bird-fancier*, Al. *Vogelzüchter*), ne ve kevatal ebet dre al lostger *-phile* da Br. *evnoger*.

Kreizomp hon sell war an den anvet Gl. *colombophile*, Sz. *pigeon-fancier*, *pigeon-breeder*, Al. *Taubenzüchter*... ha digejomp ar c'healiou a ya d'ober an despizadur anezhañ : ¹| gouzout diouzh, bezañ mailh war, ²| bezañ douget, goubeizhet da, ³| magañ, lakaat gouennañ, pleustriñ, ⁴| prenañ, gwerzhañ.

Ensellomp bremañ ar c'healiou dec'heriet gant pep kedrann : Gl. *-phile* : ²| ; Sz. *fancier* : ²| ; Sz. *breeder*, Al. *Züchter* : ³| ; Br.VALL. *-our* : ¹| (Br.VALL. *dubeour* a glotfe kentoc'h gant Gl. **colombologue*).

Gant ar ginnigadenn a ran, Br. *-oger*, emañ dec'heriet ar c'heal ²|. An hent heuliet gant ar saozneg hag an alamaneg n'eo ket dianav e brezhoneg : ar *mager dubeed* ned eo nemet ur seurtad eus ar *vagerion evned*. Ur verb all a c'haller degas amañ : Br. *koleziñ*, bet studiet c'hoazh¹ ; gantañ ez eus daou splet : e geveleb Kb. *coleddu* a arverer koulz e-keñver ar plant hag e-keñver al loened ("to cultivate ; watch, look after ; shepherd"), dec'heriañ a ra ar c'healiou ²| ha ³| ("to cherish") ; alese e c'hallfed ober gant Br. *kolezer dubeed* evel ma rafed gant *kolezer orkide*.

Atersiñ a rit a-zivout ar c'hevataliou brezhonek da reiñ da Gl. *aquariophile* ha *terrariophile*. A-du on ganeoc'h evit degemer an amprestoù Br. *akwariom* ha *terrariom*. Daou hent zo dirazomp : pe ober amprestoù all ha degemer *akwariofil*, *terrariofil*, pe deverañ diwar an amprestoù kentañ. E-touez an diskoulmoù meneget a-zioc'h ne welan nemet daou c'halluster : pe ober gant *kolezer akwariom*, *kolezer terrariom*, pe luniañ termenoù diwar-bouez al lostrann Br. *-oger* : *akwarioger*, *terrarioger*...

I 3b — Pa 'z a an angerzh evit un dra bennak betek aloubiñ spered ha buhez an oger ha bezañ ur stultenn, hogos un ambren, e tenn galleg ha saozneg da erlec'hiañ al lostrann *-mane* ouzh *-phile*, hep ma ve reizhiadek koulskoude an erlec'hiadur — dav lavarout n'eo ket spis ar vevenn er par-mañ etre yec'hed ha kleñved. A du 'rall, an div yezh ne lakaont ket an hevelep kemm etre *-phile* ha *-mane*, da skouer etre *bibliophile*, hogos kenster e galleg hag e saozneg, ha *bibliomane*, e galleg : "den diboell gant al levrioù" ; e saozneg : "dastumer levrioù". Notomp ivez ez adkaver amañ Gl. *zoophilie* en ur ster kempred : "doug reñverek, hep bezañ revel, d'al loened", pa zerefe kentoc'h **zoomanie* er ster-se. Heñvel dra, Gl. *cynophilie* "doug reñverek d'ar chas", pa c'hortozfed **cynomanie*...

---

¹ Sl. KIS-134 – Kb. *coleddu*, hBr. *coledoc*, La-06, p. 80.

Studiet eo bet al lostrann *-mane* ha kinniget kevatalioù brezhonek dezhañ¹ :

“Evel lostrann, *-manie* a verk : ent ergorel, ur stagadur kreñv, divoas, ouzh un ergerc'henn (*ergerc'henn* "objet", er ster "objet d'un désir, d'une passion"), o vont betek strafuilhañ don pe donoc'h ar bred ; ent dangorel, ur gweladur treuzneuziet eus an ergerc'henn hag un adkreizadur eus ar bed en dro dezhi : ar *celtomane* a wel ar geltelezh evel ur werc'helezh skedus, meurdezus, paradoziek, ar werc'helezh nemeti, a lak un dreistelezh vurzhdus war ar yezhoù keltiek, h.a. [...]

“Evit kaout ur c'hevatal brezhonek d'al lostrann-se e soñjan e deveradoù diwar *bre* (ar *bre* a gaver e *hunvre*, *ambre*-). Dre an abegoù-mañ : klotañ a ra gant an arvez ergorel usveneget : *bre* e hBr. hag er yezhoù keltiek all a dalvez "magie, sortilège" (DGVB 89) ; a du 'rall, an arliv a gaver e *hunvre*, *ambren* a glot ervat ivez gant ar strafuilh bred e kaoz ; en arroud eus DGVB gouestlet da *bre* e weler e tenn VENDRYES an termen-se eus ur wrizienn indezeuropek o talvout "brille, rayonne" — pezh a zeu da gejañ gant arvez dangorel ar c'heal : skedus eo an ergerc'henn evit an den tizhet gant an Xmanie.

“Kinnig a ran enta *keltvread* g.-ed "celtomane" ; *keltvreadezh* b. "celtomanie" ; an termen *keltvre* b. a c'hallfe talvout "le rêve celte" ken ker d'ar Mouvement breton, a c'hallfed treiñ kenkoulz all "le délire celtique". Da heul, kudenn ebet evit sevel *germanvreadezh* b. "germanomanie" ; *germanvread* g.-ed "germanomane", h.a.²”

Hep degas e penn kont an termenoù allyezh enta, o soliañ hepken war ar c'healioù da zec'heriañ, e c'hallfed komz eus *levrvread*, *milvread*, *konvread*, h.a.

I 3c — Daoust ma 'z eer er-maez eus amgant studi al lostrann Et. (-)phil(-), ned eo ket e-maez divoud menegiñ amañ rummoù all a sujidigezh kleñvedel d'un ergerc'henn derc'hel pe werc'hel. E berr :

I 3c a — An angerzhioù ambreek, sk. : ar *serc'hvreadezh*³ b. (Gl. *érotomanie*), furm baranoia da azon dezhi an emgreizañ war un den a haerer bezañ serc'het gantañ.

¹ Sl. KIS-193 – Gl. (-)manie, -mane, (-)maniaque [14 11 78, azveret 23 03 80], La-07, pp. 88-90.

² *Ibid.*, pp. 88-89 (menegadur dik war-bouez un nebeudig reizhadurioù).

³ Hiroc'h war an termen-mañ hag an termenoù meneget en daou gevarad da heul, koulz ha war al lostrannoù -bar, -bariad e KIS-193, *ibid.*, pp. 89-90.

I 3c b — Ar sujidigezh kreudel ha/pe vredel ouzh un dram, sk. : an *heroingaezh* g. pe *heroingaezhiadezh* b. (Gl. *héroïnomanie*) a reer un *heroingaezhiad* g.-ed (Gl. *héroïnomane*)¹ eus an den tizhet ganti.

I 3c g — An tech dreistyoul, darluskek pe vac'hennek, da ren un ober en un doare arredek pe reñverek, sk. : ar *mezvar* g. (Gl. *dipso-manie*), darlusk a varradoù da evañ alkool ; al *laervar* g. (Gl. *kleptomanie*) ; an *tanvar* g. (Gl. *pyromanie*), ar glañvourion o vezañ graet anezho a-getep : *mezvariad* g.-ed, *laervariad* g.-ed, *tanvariad* g.-ed¹.

I 3c d — Da venegiñ eo ivez an arver er Vredvezekniezh eus termenoù liesseurt luniet diwar al lostgerioù *-phile* ha *-mane* gant ul lamm ster bras pe vrasoc'h etre durc'hadur ster an div elfenn-mañ ha ster ar ger disoc'h (evel ma 'z eo ar boaz gant lavar ar skiantourion, ar re-mañ o klask kent pep tra skritelloù da lakaat war vezadoù labour diechu ha berrbad gwall alies) ; e se an termenoù Gl. *clinophilie*, Sz. *clinophilia*, Br. *gweleegezh* "tech kleñvedel da chom er gwele" ; Gl. *clinomanie*, Sz. *clinomania*, Al. *Bettsucht*, *Klinomanie*, Br. *gourvez-var* "tech mac'hennek da chom gourvezet".

II – DOMANI AR BEVED

Korvoet e vez al lostrann *-phile* er Vevoniouriezh, en Amprevanoniezh hag er Vezekniezh, da skouer evit lakaat kemm etre seurtadoù anofel (moustiked) tuet da flemmañ an dud (Gl. *anophèles anthropophiles*², Br. *anofel dengerc'h*) ha seurtadoù all tuet da flemmañ al loened (Gl. *anophèles zoophiles*³, Br. *anofel milgerc'h*).

E degouezhioù 'zo, evit kevenebañ daou veizad e troer ouzh tunioù gerluniañ. Da skouer, evit diforc'hiñ al Loened dour o vevañ en andonioù hepken diouzh ar re a vev koulz en andonioù hag e lec'hioù all, ez adanver Gl. *crénobie*, Br. *eiendrigat* ar re gentañ, Gl. *crénophile*, Br. *eiengar* ar re all⁴. Heñvel dra, Gl. *halophile*, Br. *halgar* "adanv evit ur struzhenn o kreskiñ el lec'hioù pinvidik a holen"⁵.

¹ Sl. KIS-193, *ibid.*, p. 90.

² Notañ an daou luniadur diwar (-)phil(-), evel rakrann : *philanthrope*, evel lostrann : *anthropophile*.

³ Amañ e kaver trede ster Gl. *zoophilie*.

⁴ Sl. KIS-366, La-09, p. 161.

⁵ Sl. KIS-366, *ibid.*, p. 165.

Evel ma stader alies er yezh skiantel, tra ma vez lies durc'hadur ster gant ur gedrann, e stader e vez ivez an un durc'hadur ster gant lies kedrann. Kenstur da Gl.Sz. *-phile* e vez arveret Gl. *-trope*, Sz. *-tropic*, sk. : Gl. *virus neurotrope*, Sz. *neurotropic virus*, Br. *viruz nervgerc'h* "viruz o tizhout an nerveg hepken pe dreist-holl" ; Gl. *plantes phototropes*, Br. *plant luc'hgerc'h* "plant o turc'haat ouzh ar mammennoù goulou"¹.

Dav ober anv ivez eus arver ar gedrann *(-)phil(-)* da luniañ anvadoù nad int nemet skritelloù, sk. : Gl. *hémophilie*, Br. *hemofiliezh* b. kleñved a-hêrezh azonet gant un tued grevus da wadliñvañ ; Gl. *philodendrons*, Br. *filodendron* s., brousgwez trovanat ; Gl. *drosophiles*, Br. *drozofil* s., seurtad kelien.

III – DOMANI AN ALVEZ

Et. *(-)phil(-)* a lakaer da verkañ an tued o deus korfoù kimiek 'zo da lenañ korfoù all. Korvoet e vez an tued-se da skouer evit studiañ ar c'holloid : Gl. *hydrophile*, Br. *dourlen* a lavarer ez eo ur golloidenn pa c'hell lenañ dour. An kez tued a lakaer ivez da dalvout en arsellerezh ar gwiadoù bev : Gl. *acidophile*, Br. *trenkennlen* eo an elfenn gellig lenidik ouzh al livuzennoù trenkek ; Gl. *basophile*, Br. *bazennlen* an elfenn lenidik ouzh al livuzennoù bazek ; en eneb, Gl. *chromophobe*, Br. *livlez* eo an elfenn nad eo lenidik ouzh livuzenn ebet, ha pa ve trenkek pe vazek.

E-lec'h Gl. *acidophile*, Br. *trenkennlen* e lavarer ivez Gl. *éosinophile*, Br. *eozinlen* dre ma tanvezer peurliesañ an eozin da livuzenn drenkek. An aozerion vrezhonek n'o devez ket diegi oc'h arverañ an termenou etrevroadel en domanioù arbennik evel hemañ hag a ra kenkoulz all gant *hidrofil*, *akidofil*, *bazofil*, *eozinofil*. Dre reolenn avat e tegemeront an termenou etrevroadel pa dalvez ar re-mañ da skritell war elfennoù solwezel evel kelligoù ar gwad : Gl. *leucocytes éosinophiles*, *basophiles*, Br. *leukokit eozinofil*, *bazofil*².

¹ Sl. KIS-173, La-07, p. 51 ; KIS-366, La-09, p. 159.

² An termenou arbennik a vezekniezh meneget en div bajenn diwezhañ eus an notenn-mañ zo tennet eus *Geriadur ar Vezekniezh*, diembann.